MAANDBLAD No. 13 ZOMERMAAND 1937

DE WOLFSANGEL

STRIJDBLAD VOOR NEDERLANDSCH VOLKSBEWUSTZIJN

ONDER LEIDING VAN Mr. H. REYDON, OUDEGRACHT 194, UTRECHT

UITGAVE - NENASU - POSTBUS 74 - OUDEGRACHT 194 - UTRECHT
ABONNEMENTEN F 1.50 PER JAAR (F 0.75 PER HALF JAAR) LOSSE NUMMERS 15 CENT
GIRO 207915 t.n.v. VOLK EN VADERLAND - ADVERTENTIETARIEVEN OP AANVRAAG

Het Paard in ons Volksleven

In het Winternummer werd reeds gewezen op de rol, die het paard speelde bij de Germaansche volkeren. Het paard stond in het middelpunt der belangstelling want het was den Germanen heilig; het was hun echter ook nuttig; het was hun onontbeerlijk, in krijg en leven.
Wagenrennen, waarbij karren (dus tweewielige voertuigen) zoo snel mogelijk door spannen van twee paarden werden voortbewogen, zijn reeds bij de Germanen in gebruik geweest, wellicht om het beste offerdier te kunnen aanwijzen. De daarbij gebruikte renwagens hebben de Egyptische Pharao's ten model gediend voor de vervaardiging van hun befaamde strijdwagens. De rotsteekeningen uit Zuid-Zweden hebben ons duidelijke constructie-schetsen dezer voertuigen overgeleverd. In een der Pharaograven uit de 14e eeuw vóór onze jaartelling is een renwagen gevonden, die vervaardigd was uit beuken-, eschen- en iepenhout, terwijl de verbindingen der spaken van berkenbast met berkenteer waren tot stand gebracht. Hieruit heeft men afgeleid, dat deze wagen compleet vanuit het Noorden naar Egypte is gebracht, daar de hier gebruikte grondstoffen in Noord-Europa thuis hooren. De renwagen is een der kenmerkende verschijnselen van den bronstijd, in welke periode (1750—800 v. Chr.) de Germaansche volken verspreid waren over Scandinavië, Noord- en N.W.-Duitschland. In Drenthe werden ook reeds nederzettingen gevonden, waarvan de bevolking dezer gewesten ten deele afstamt. Ook in Duitschland (t.w. in een steen-graf bij Fritzlar) zijn teekeningen van renwagens der Germanen gevonden. Deze teekeningen zijn zelfs ouder dan die uit Zuid-Zweden en dateeren van 2500 v. Chr.! Alleen al deze bouw van renwagens bewijst een hooge technische ontwikkeling onzer „onbeschaafde" voorouders.
Kossinna [1]) zegt, dat nergens in Europa het getemde paard vroeger en talrijker en ook werkelijk als huisdier voorkwam dan in midden-Europa en Zuid-Zweden. Als zoodanig heeft men het paard daar reeds gekend tijdens den steentijd. Van daar uit is het volgens de laatste onderzoekingen omstreeks 1800 v. Chr. door Indo-Germanen naar Babylon gebracht, waar het paard voordien onbekend was. Van hier uit zou het dan naar Egypte zijn gekomen.

Een feit is het in ieder geval, dat het paard bij de oude Germanen in hoog aanzien stond. Voor zoover we hebben kunnen nagaan werd het paard door de Germanen nimmer voor het „gewone werk" gebruikt. Als last- en trekdier in het bedrijf werd het voor het eerst door Oosterlingen gebruikt. De Germaan zou het als melk- en als vleeschdier hebben kunnen gebruiken. Verder als offer- en vooral — maar eerst vrij laat (1600 v. Chr.) — als rijdier voor den krijger.
Dat het paard als offerdier een belangrijke rol speelde, blijkt alleen al daaruit, dat de Christelijke Kerk er zoo fel tegen was, dat men paardenvleesch at. Want het paardenvleesch eten duidde op een heilig maal. Bekend is uit een

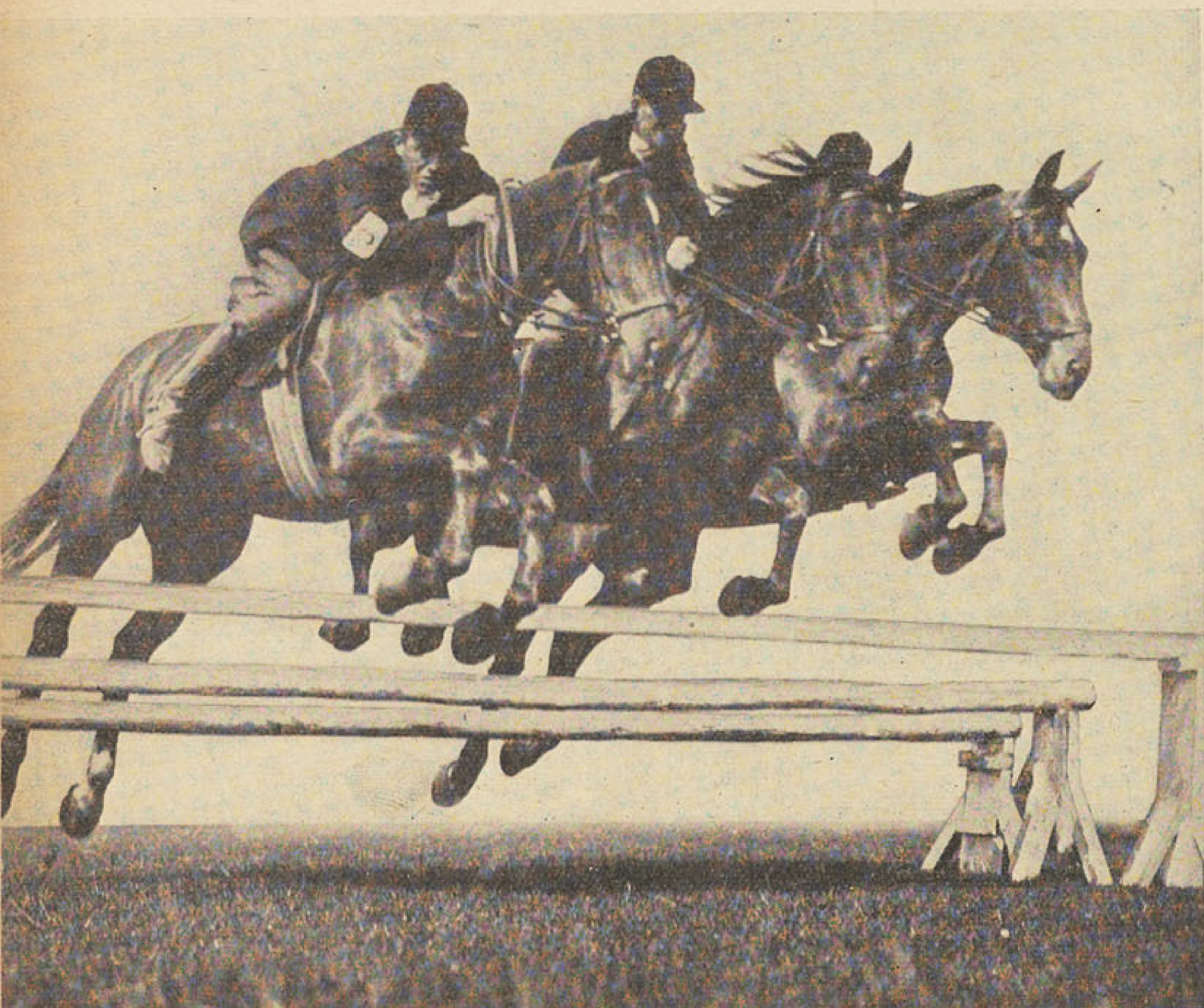

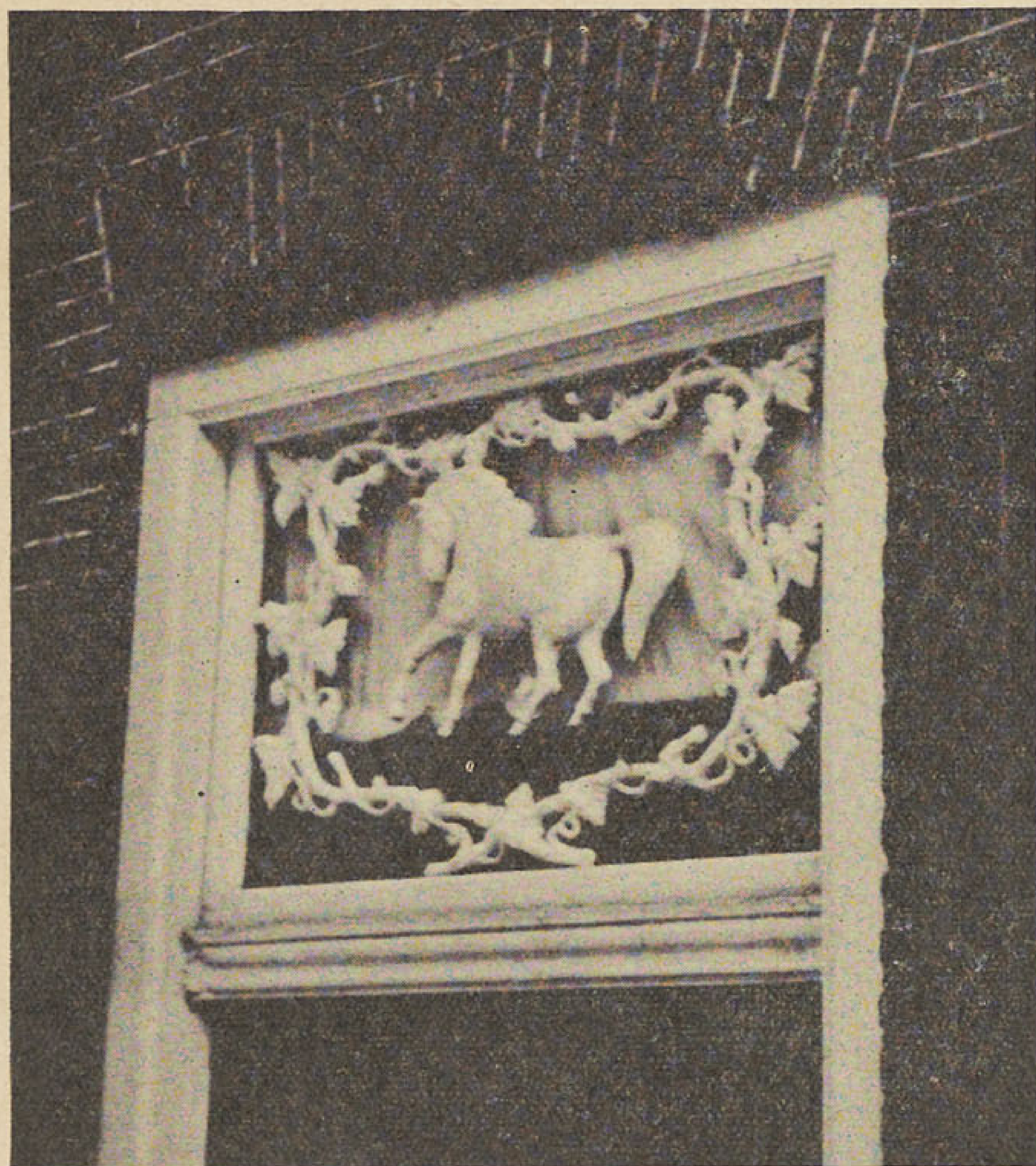
„Capitulatio" van Karel den Frank dat den Saksen verboden werd iets te eten tot eer der „demonen". De straf die daarop stond was voor een edeling 60 solidi, voor een vrije 30, voor een halfvrije 15. „Wanneer zij echter niets hebben om dadelijk te betalen, zullen zij tot diensten aan de Kerk geschonken worden, tot het geld betaald is" (Cap. 21).
Wanneer men nu bedenkt, dat de waarde van een solidus door Karel bepaald was op een éénjarig rund, dan begrijpt men hoe zwaar de straf was en dat de kans groot was om geruïneerd te worden, of levenslang te moeten werken voor de gehate Kerk.
Toen de jonge Germaansche staat van IJsland in het jaar 1000 besloot het Christendom officieel in te voeren, werd den heidenen nog toegestaan paardenvleesch te eten als het niet in het openbaar plaats vond. Echter niet alleen de Germanen, alle volken van het Noordras, die z.g. Indogermaansche kulturen hebben geschapen, kenden het paardenoffer, waaruit wij mogen besluiten, dat het reeds bekend was in den tijd, toen het Indogermaansche oervolk nog in Midden Europa zat. Bij de Arische Indiërs (die van het Noordras waren) werd bv. in het voorjaar een paardenoffer gehouden. Het paard moest jong, onbereden, wit of gevlekt zijn. Eeuwen later vermeldt Tacitus dat het hinneken van paarden, die voor een gewijden wagen gespannen waren, als voorteeken geduid werd en volgens Plinius zetten de Romeinen (die oorspronkelijk ook grootendeels van het Noordras waren) paardenschedels op de akkers tegen ongedierte, terwijl de folklorist D. J. v. d. Ven zegt, dat de plaats waar het „ding" werd gehouden met staken waarop paardenschedels waren gestoken werd afgeheegd, tot afweer van het booze tijdens de rechtspraak (in: Neerlands Volksleven).
Dat de rensport met den eeredienst samenhing blijkt uit de groote renbanen bij bekende heiligdommen in Duitschland en Engeland en uit de ommegangen te paard rond gekerstende oude heilige plaatsen tot op heden.
De liefde van den Germaan tot zijn paard komt misschien nergens zoo mooi uit, als in de Saga van Hrafnkell, die zijn mooisten hengst aan Frey wijdt en Freyfaxi noemt. Niemand mocht er op rijden en hij had gezworen, dat wie het toch zou doen, door hem gedood zou worden. Toen zijn herdersjongen het toch deed, om verloren schapen te zoeken, kwam het paard bezweet van de weideplaatsen naar het dal naar zijn meester, die begreep wat er gebeurd was en zijn eed getrouw den jongen doodde, hoewel hij veel met hem ophad. Want Freyfaxi was aan zijn God gewijd.
Dat het paard een bijzonder belangrijke rol speelde in het leven onzer Germaansche voorouders moge ook blijken uit een Germaansche wet uit de 7e eeuw, waarbij werd bepaald, dat de waarde van of het weergeld voor een drachtige merrie gelijk te stellen was met die eener zwangere onvrije vrouw.
De onderzoekingen en vooral de opgravingen in de Terpen of wierden in het Noorden van ons land hebben veel omtrent de soort der door onze voorouders gebruikte paarden aan het licht gebracht. Vooral de studie van Labouchère [2]) heeft in dezen veel licht verschaft. Zijn onderzoekingen brachten ons als slotsom de wetenschap, dat vóór de komst der Germanen uit het Noorden, de Kelten een paard gebruikt hebben van het z.g. orientale (Oostersche) type, overeenkomende met het nu nog eenig bekende wilde paard, het z.g. Equus Przewalski. De Germanen echter gebruikten reeds sinds onheugelijke tijden het in het Germaansche gebied bekende Equus Robustus, een paard van grover uiterlijk en bouw. Het tegenwoordige zwarte Friesche paard is een rechtstreeksche afstammeling van beide typen. We hopen later in de gelegenheid te zijn over dit echt Nederlandsche ras meer mede te deelen.
Het in de terp te Wierhuizen opgegraven volledige geraamte van een paard toont aan, dat de hoogte der Germaansche paarden toen ongeveer plm. 120 tot 130 c.M. ter schofthoogte moet geweest zijn, hetgeen overeenkomt met de maat van een hitje of ponnie. Door deskundige fokkerij en teeltkeuze is de hoogte der dieren in den loop der tijden toegenomen, evenals de zwaarte.
Het hedendaagsche trekpaard is een product van Germaansche paardenfokkerij. Merkwaardig is het, dat men heden in Duitschland vrij zuiver het oorspronkelijke Germaansche paard kan aanschouwen in dierenparken en nationale parken.
Caesar schatte de Germaansche ruiterij hoog [3]). Volgens hem waren hun paarden echter klein en leelijk. Ook Tacitus beaamt dit. Streelde hun uiterlijk het oog dus blijkbaar niet, gehard en bruikbaar waren zij wel. Bij gevechten stegen de Germanen van hun paard en streden te voet. Hun paarden muntten niet uit door snelheid, maar door kracht en moed. Caesar zegt, dat zijn jonge mannen in staat waren de Germaansche paarden in den snelsten galop bij te houden.
De Batavieren, bewoners der „Insula Batavorum", de vruchtbare Betuwe, waren goede ruiters en ook bekwame fokkers, die tegen goede prijzen aan het Romeinsche leger leverden. Hier werd de traditie dus al heel sterk in eere gehouden, want nog steeds is de Betuwe het beste remonteerings-gewest voor onze weermacht! De Batavieren in dienst der Romeinen waren bekend als „Bataafsche ruiterij". Zij streden onder keizer Germanicus in Engeland, Schotland, Noord Afrika en aan den Donau.
Tacitus en Caesar roemen vooral de Friesche en Drenthsche ruiterafdeelingen. Ook in die gewesten ziet men nog heden ten dage de paardenfokkerij op een bijzonder hoog peil staan en ervaart men opnieuw de wondere levenskracht van zeden en gewoonten. Het volks-eigene is moeilijk uit te roeien! Is het niet bijzonder merkwaardig, dat na ongeveer 2000 jaren dezelfde gewesten nog in de Nederlandsche paardenfokkerij en paardensport (landelijke ruitersport) op den voorgrond treden als eertijds?

Germaansche wagenrennen. Naar een schilderij van Jung. Als renbaan zal vermoedelijk oorspronkelijk het zeestrand gediend hebben, later legde men renbanen aan.

Jonge boeren, leden van een landelijke rijvereeniging, toonen hun rijkunst.

Nog staat het Saksenros — het witte ros van Wodan — boven de deur van menige boerderij.

Een middeleeuwsche zinspreuk luidde: „Alle adel stamt van het ros". Men denke aan de woorden ridder, Ritter (Duitsch), cavalier (Fransch), chevalier (id.), Riddare (Zweedsch), Riddersman (id.), enz. waarin de ridder of ridderschap vereenzelvigd wordt met het paard. Rijder, ruiter, ridder, beteekenen dan eigenlijk ook hetzelfde. Ruiterlijk en ridderlijk hebben gelijke beteekenis en duidelijk blijkt daaruit welken invloed men het paard en den omgang ermede toekende. Trouwens, ook nù nog is dat het geval. Wanneer er van „ruitergeest" wordt gesproken, dan wordt in de sport een geestelijke eigenschap bedoeld, die afwijkt van andere sportieve karaktertrekken der beoefenaren van welke soort sport dan ook. Een „ruiterstaaltje" is een toonbeeld van moed, onverschrokkenheid en behendigheid.

In zooverre is er verschil tusschen het Fransche cavalier of chevalier en ons ridder of ruiter, dat eerstgenoemde woorden terugslaan op het paard, dat bereden wordt, terwijl de zuiver Germaansche woorden ridder, Ritter, Riddare e.d. onmiddellijk verband houden met het rijden, met de werkzaamheid van den man op den rug van het paard. „Mar", het Germaansche woord voor paard, komt nog in tal van heden gebruikelijke woorden voor. In ons woord „merrie" vinden we het terug evenals in „maarschalk", tegenwoordig welhaast de hoogste veldheersrang, tentijde van Karel den Frank een onvrije, belast met het toezicht over de staatspaarden. „Marstall" is bij onze Oosterburen de stal van den vorst of keizer. Ook het woord „ros", dat tegenwoordig meer door de dichters dan in het dagelijksch leven wordt gebruikt, ontmoeten we meermalen in samenstellingen, zooals roskam, rosborstel, rosmolen, een paard rossen (poetsen). In Duitschland spreekt men o.a. van Rosshaar en van een merrie, die „rossig" is.

[1]) Gustav Kossinna, Altgermanische Kulturhöhe. 1927.
[2]) De geschiedenis van het Belgisch trekpaard. P. C. Labouchère. 1927.
[3]) Dr. A. v. Leeuwen: Geschiedenis der paardenfokkerij in Nederland. 1922.

Het Dietsche woord

Onze moedertaal is een Germaansche taal, een waarheid door iedereen erkend, door de meeste beschaafden en door hen die beschaafd willen lijken, verkracht.

Het Nederlandsch, het Dietsch, is in zijn vollen omvang met al zijn streekspraken („stamspraken" zou men in vele gevallen kunnen zeggen, „dialecten" zegt men), een nog schier onuitputtelijke bron van rijkdom, die volledig kan voorzien in alle behoeften.

Maar het Nederlandsche volk of liever een zeker gedeelte van ons volk, legt een ongezonden voorkeur aan den dag, den „voorkeur voor het vreemde". Van dezen kring uit werd een groot deel van het Nederlandsche volk besmet. Daarom is het noodig een nieuwen kring te vormen, een kring van bewuste Dietschers, die zich tegen deze besmetting keeren en die, nu als „de goede olievlek", ons gansche volk doordringen, binnen en over de staatsgrenzen. Hier is spelling bijzaak, taal hoofdzaak.

Zoo is het gegaan. Het Dietsche volk in zijn veelkleurige samenstelling scheidde zich van den grooten Germaanschen stam af en leidde een eigen Dietsch leven, vormde in den loop der eeuwen een eigen Dietsche sprake, met eigen wetten. Toen dit Dietsche volk tot bloei kwam, bracht het zijn boodschap naar verre landen, dreef handel met de gansche bekende wereld. Met vreemde gewoonten, vreemde talen kwam men in aanraking. Als goede zakenlieden en wetenschapsmenschen leerden wij vreemde talen, wij namen ook vreemde gewoonten aan. Er onstond de voorkeur voor het vreemde, die o.a. oorzaak was dat veel van het eigen Dietsche verloren ging, dat de Dietsche scheppingskracht op het gebied van schilderkunst, muziek, tapijtkunst, bouwkunst, glaskunst, beeldhouwkunst, kleeding, enz enz. teleurgesteld naar de wortels terugkeerde. Vreemde scheppingen verdrongen het eigene, maakten het eigene overbodig. Dat is nu nog de vloek van het „internationalisme". Overal wordt het volksche gedood ter duurzame verarming van het wereldbezit. Want het internationalisme is een verarming omdat alles op den duur in blik zal geleverd worden (radio, gramofoon, stalen meubels, confectiekleeding, esperanto, enz.) en eigen bodem uit ongewoonte niet meer zal kunnen baren. Zoo is het met onze taal gesteld. Overal is de bodem, de stamspraak nog bereid tot baren. En in tal van streken, bij de boeren o.a., ontstaan nog rustig en lustig woorden en uitdrukkingen, die in zeggingskracht ver het vreemde, het voor ons volk in zijn geledingen onverstaanbare overtreffen.

Wanneer dus de beschaafden een nieuwe zaak met naam en al overnemen, of een bestaand beeldend woord vervangen door een indringsel, schept of handhaaft de man die nog aan zijn grond verbonden is het Dietsche woord. Zoo is er voor „telefoon" in Groningen het woord „wiedspreker", in Twente „kuierdraad" (kuieren = spreken; Hollanders kennen het in den zin van „wandelen"). Toen men in Holland, waar de voorkeur voor het vreemde het ergst is, bezig was met de verbastering van het geestige Fransche „punaise" (punaise = wandluis, waaraan het ronde pennetje tegen den muur deed denken) tot „pienijzertje", „penijzertje" enz., ontstond in de Saksische streken het woord „duimspijkertje" (daar uitgesproken als „doemspiekertje"). Ook „taats" is een woord er voor. De Saksen, de Hollandsche en Zeeuwsche visschers, de ambachtslieden enz. kennen honderden kernachtige woorden, waaraan de zoogenaamde algemeene beschaafde taal gespeend is.

„Hangzolder" bestaat nog voor „galerij"; er is een Friesch „rin alline" voor „perpetuum mobile", „heardei" („hoordag") voor „audiëntie"; „milbân" is ons „ceintuur"; ‚dofke' wordt gebruikt voor „douceurtje", „boelbirêdder" voor „executeur testamentair", „utfenhûzer" voor „logé"; Groningsch „schap" staat voor „buffet"; „heupzeel" en „galg" klinken nog bekend in plaats van „bretel"; „schienvat" = „lantaarn"; het woord „aanwijzing" bestaat wettelijk naast „chèque"; „moei" is het oude woord voor het Fransche „tante"; „verluchten" = „illustreeren"; „richels" zijn

„rails"; „hes" = „blouse"; „keest" is het oude en nog bestaande woord voor „essence"; voor lift zouden we het bij de boeren gebruikelijke „heeft" of „haaf" kunnen bezigen. Een „souche" heet nog „ „stok"; een „vlugschrift" is een „brochure" een „watervang" een „prise d'eau", een „ijzeren man" een „excavator", „waterkaar" is het Nederlandsche woord voor „waterreservoir"; „onklaar" = „defect", „kuip" is het zuivere en nog gebruikelijke woord voor „cockpit"; een „schijftol" is een „giroscoop"; het bekende „debrayeeren" is niets anders dan ons „schorten"; een „schievel" is een „rutschbaan", „heul" = „tunnel", „krocht" = „crypt", „kusting" (onderzetting, onderpand) = „hypotheek". Er is een oud, veel gebruikt woord „overhoofd" dat het hinderlijke „überhaupt" nog vervangen kan; het woord „slemp" gebruikt men in de Betuwe voor „jam". „Etiek" = „gedragsleer"; „gemeenebest" = „republiek"; „algemeen bestuurder" = „gouverneur generaal"; jaargetijde" = „seizoen", het tegenwoordige „platform" heette en heet nog „kaak" (denk aan OP de kaak stellen); „guirlande" = „praaltros", „lambrizeering" = „beschot", plafonnier" = „scheplicht"; „agio" = „opgeld" (denk aan: opgeld doen); een „verbintenis" is een „contract". „Oorzaak", „oorkonde", „oorwaarheid", het Middeleeuwsche „orewoet" enz. enz. toonen de overbodigheid aan van het Duitsche „oer"; „wijsgeer" en „weemoed" zijn oneindig veelzeggender dan „philosoof" en „melancholie".

Dit zijn geen verzonnen, maar levende Nederlandsche woorden, die nog, met onze hulp, hun rechten hernemen of uitbreiden kunnen. Zoo zou men eindeloos verder kunnen gaan.

Hoofdzaak is, dat we de „sorryneezen" en de „nutshellers" onder ons verslaan, belachelijk maken, zóó dat ze niet meer durven.

Er MOET in de plaats van die ziekelijke voorkeur voor het vreemde en voor die angst voor het eigen woord („hemd" = „chemise"; „broek" = „pantalon") een taaltrots komen, waardoor de oude waarden weer op prijs gesteld worden en onze streektalen volop gelegenheid krijgen om te scheppen.

Natuurlijk kan het niet de bedoeling zijn, alle vreemde woorden plotseling uit onze taal te zetten. Dat zou verarming ten gevolge hebben.

We moeten echter, als bewuste Nederlanders, onze eigen taal met graagte gaan gebruiken, OVERAL.

Dan verdwijnen op den duur de leelijke, overbodige indringers, en andere ontleende woorden worden zoo verdietscht, dat ze aan het leven in onze taal kunnen meedoen.

Het teeken op den Goudsberg

De ingeschapen aard, het overgeërfde wezen van het ras — het sterft nooit! Zoolang het ras leeft, zoolang het gezond is en zich vermenigvuldigt, zoolang zal die aard zich haar raseigen vormen scheppen onder alle omstandigheden — haar kultuur.

Maar overal waar het ras verbastert, waar het zich vermengt met niet verwante rassen, daar treedt die onzekerheid op, die het kenmerk is van bastardeering: onzekerheid in het scheppen van vormen onder nieuwe omstandigheden. Daar scheurt de kultuur uiteen, daar strijdt de wetenschap met de religie, de kunst met de techniek; daar worden oordeel en het zekere, vanzelfsprekende gevoel vervangen door dogma's in religie, kunst en wetenschap, dogma's die vaak „het Zuiden" leverde en die het omvormen van vreemde waarden naar eigen stijl in den weg staan; die, als een olielaag op het levende water, afsluiten en verstikken.

In dezen tijd zien wij een streven naar nieuwe volkseigen kultuur langzaam maar krachtig groeien.

Wij weten zeer goed dat de ware kultuur, de eenheid van inhoud en vorm, niet in eens weer tot stand kan komen. Wij weten ook, dat de verbastering in de steden schrikbarende vormen aanneemt en dat het het werk van geslachten zal zijn, het beste deel van het volk weer den rechten weg te doen vinden en doelbewust te doen gaan. Wij weten dit alles, maar wij leven in hoop en geloof. Ja! gelooven, dat willen wij en sterk moet ons geloof zijn, dan helpt ons God, onze God die geen knechten wil; die onze voorouders niet liet worden tot dat bepaalde ras, het Noordras, opdat wij het zouden verknoeien en ten onder laten gaan in verbastering en verwording.

En thans is daar opgericht, midden in Nederland, een teeken; daar is „vorm" gegeven aan een onuitgesproken „inhoud", zóó puur, zóó zuiver als zelden:

Open, onder Gods vrije hemel, in zon en zomer, in weer en wind, staat daar een teeken: een klok in een sterken stoel.

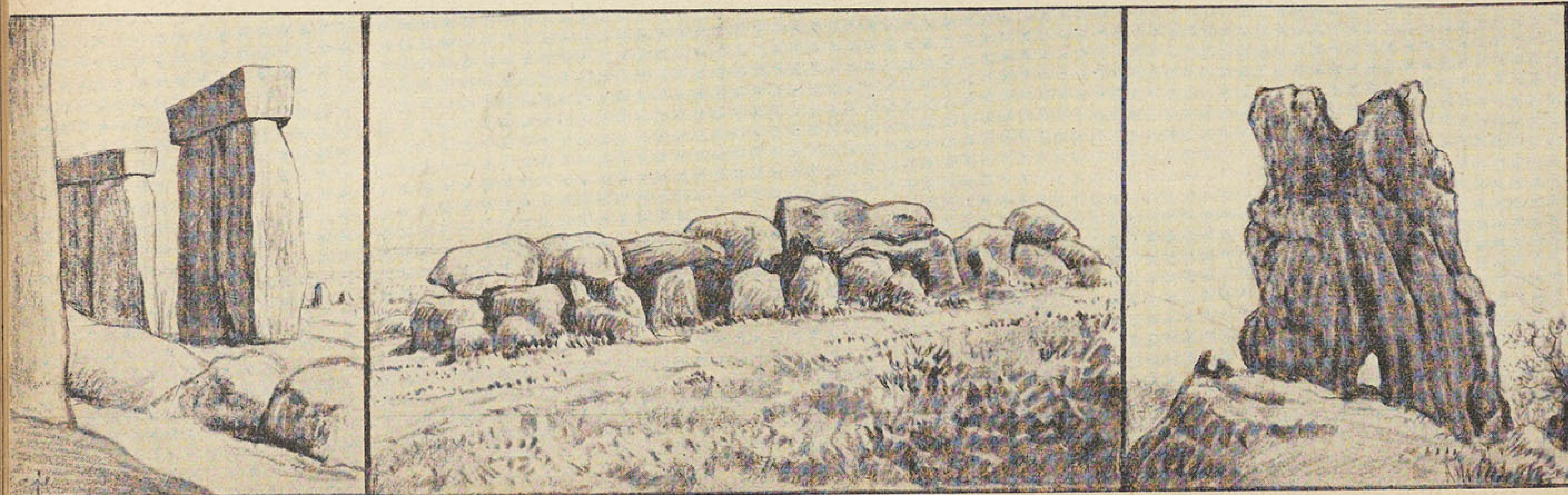
Waarom daar buiten? Waarom geen huis voor de landdagen met een toren voor die klok? Was daarvoor geen geld? — Al ware het geld er ook honderdmaal, wij zouden deze klok niet anders willen dan daar buiten op den Goudsberg, zooals wij zelf honderd maal liever dáár onder den blooten hemel vergaderen, dan in welke zaal ook — want hier is wijding.

„Wijding?" vraagt de mensch, in wien de geest van het Noordras overwoekerd of verbasterd is. Ja, hier is wijding zooals geen tempel die kan geven, een wijding naar onzen aard. Want hebben niet voor duizenden jaren de menschen van het Noordras deze wijding gekend, tot in den oor-Indogermaanschen tijd: een machtig monument van zwerfsteenen binnen een omtuining, een altaar in de open lucht, of een enkele boom, symbool van organischen groei, verbinding van hemel en aarde.

Zou dan niet in het Noorden, met zijn harder klimaat, eerder het overdekte heiligdom ontstaan? Neen, voor den Noordmensch was deze vorm vooreerst vreemd, het was het Zuid-Oosten dat zijn goden binnen muren opsloot en waarvan het Noorden dit (reeds vroeg) zou overnemen. Maar het teeken in den open lucht blijft voor den Noordmensch vorm van wijding, het ruimteverlangen verlaat hem niet en toen de kerkenbouw overging in de handen van vrije burgers en gilden, toen ontstond de hoogste vorm der Germaansche bouwkunst, de Gotiek; besloten ruimte wel is waar, maar alles rijzend, omhoogstrevend, alle druk opheffend.

Is aan dit alles gedacht, is de klok op den Goudsberg „bedacht"? Neen, het is als vanzelf voortgekomen uit het onbewuste, echt en waar; en nu, nu het vorm gekregen heeft, nu zien wij: hier is een brokstuk zuivere vormgeving naar onzen Noorder aard.

Links: Open Heiligdom (Stonehenge, Engeland), begin bronstijdperk, d.i. ± 1700 jaar voor onze jaartelling.
Midden: hunebed van Havelte (Drenthe).
Rechts: Natuurlijke rots als heiligdom, met resten van een steenkrans („Materhörndl" te Mödling bij Weenen).

„Handje-klap"

Het bekende „handje-klap" op de veemarkten, ja bij iederen verkoop onder boeren en kooplui is van zeer ouden datum. Om dat te begrijpen, moeten wij eerst ons in de wereld van de Germaansche samenleving verplaatsen, nog vóór den tijd der Wikingen en den tijd dat handel algemeen werd. Wij moeten ons in den tijd terugdenken, toen in de voorstelling der menschen de dingen nog geen „dingen", maar „individuen" waren, dus met een ziel als het ware. Wanneer men dan iemand een zwaard, een ring, een paard schonk of ruilde, dan moest de ontvanger zekerheid hebben, dat de „ziel", het „heil", of hoe wij dit begrip ook in onze moderne taal willen noemen, er in bleef, meegegeven werd. De schenking moest dus geheel los worden gemaakt van den ouden eigenaar, deze mocht geen bijgedachten hebben, het moest zijn een „gift van goeden wil." Dit alles hangt weer samen met de voorstelling, dat het „Heil" van de sibbe (het geslacht) een gemeenschappelijk bezit is van alle levende en gestorven leden der sibbe, waaraan echter ook de bezittingen, de kostbaarheden, het land, het vee, de paarden en de woonstee deel hebben. En niet alleen dit alles, maar ook de goddelijke Machten of de goddelijke „Vriend", of die nu Thor of Frey of hoe ook heette.

En deze „heils"-gemeenschap was hecht, zoodat de ontvanger van een zwaard of een koe zeker wilde zijn, dat hij het geschenk kreeg met al het heil dat er in was. Daarom was het ook steeds aan gevaren onderhevig „heilige" familiestukken weg te schenken. Zij konden eens in verkeerde handen komen en het eigen „heil" kon zich zoo in vreemde handen tegen de sibbe keeren, iets wat van beroemde zwaarden dikwijls wordt verhaald. Wanneer in het oud-Engelsche Beowulflied de koningin aan Beowulf een kostbaarheid geeft, zegt zij er bij: „heb vreugde er van, met het heil". Dikwijls heet het ook alleen maar „dat gij het in vreugde moogt gebruiken" of iets dergelijks, waarmee te kennen werd gegeven, dat de gift zonder bijgedachten, volwaardig, zonder gevaren voor den ontvanger werd overgegeven. Of zooals een koning zeide, toen hij een zwaard schonk: „Ik meen dat het heil meegaat en daarbij mijn vriendschap". Een andere vorm van bevestiging was het „handen samenleggen". Ook wij zeggen nog „geef mij de hand er op"; ook onze handdruk wil niets anders zeggen, dan dat het oprecht gemeend is, dat er geen bijgedachte of onwaarachtigheid in steekt. Doch hebben wij van het eerste ook niet nog een overblijfsel, wanneer de landelijke kleermaker, of de man die ons een stoel of een bed timmerde, bij de aflevering er aan toevoegt: „en dat ge het in gezondheid moge gebruiken." Dit wordt nooit vergeten! Tenminste nog niet zoo heel lang geleden.

Maar nu de handslag. Deze had rechtsgeldigheid. In het oud-Engelsch is „handsel" de eerste bekrachtiging van een koop (het Engelsche sale = verkoop, zit hierin) en het IJslandsche „handsal" beteekent de bekrachtiging van een koop door handslag. Een overeenkomst zonder handslag kon eerder verbroken worden, maar van een door en door eerlijk man werd gezegd: zijn belofte is zoo goed, als de handslag van een ander.

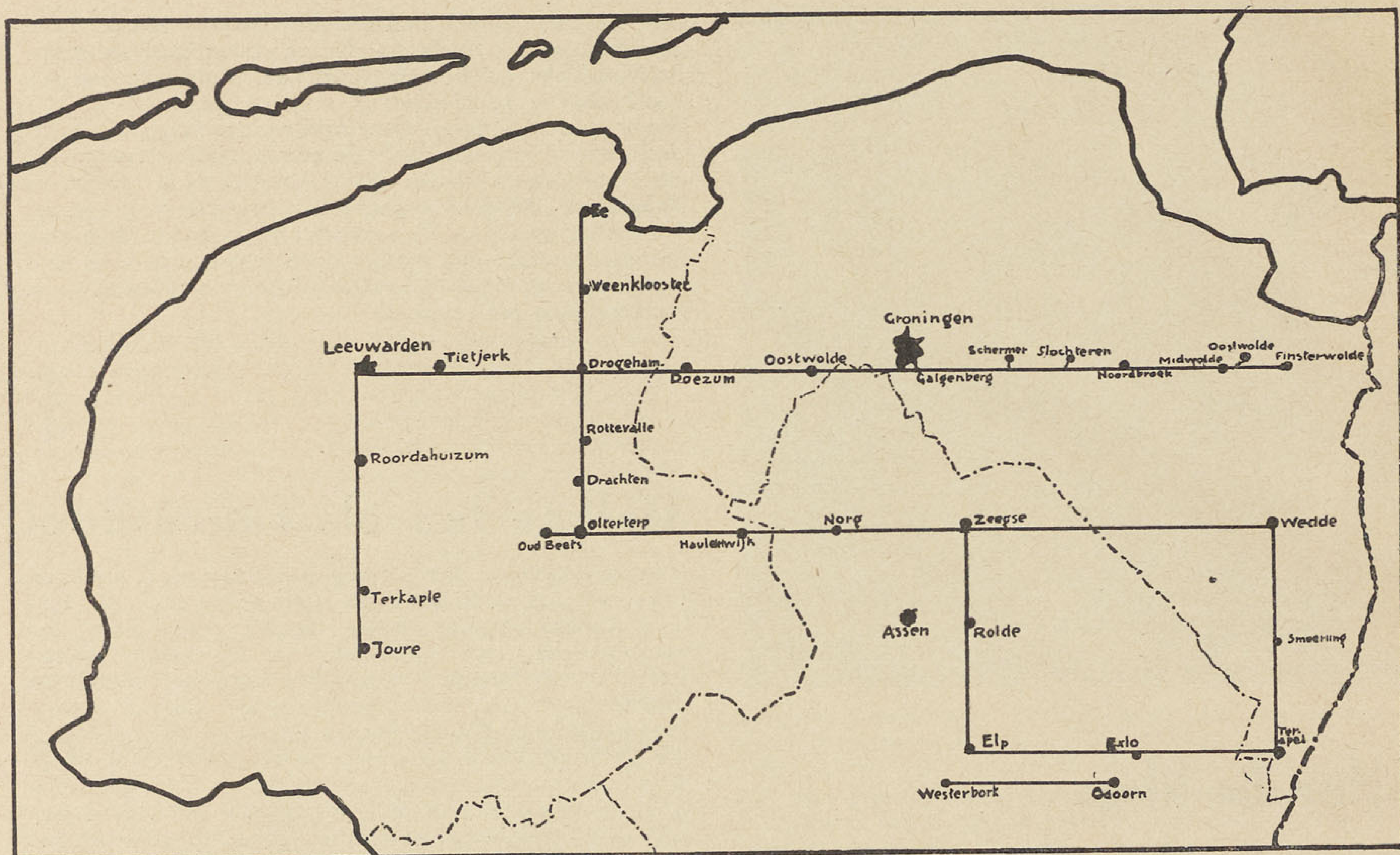
Stafkaarten als hulpmiddel

Van verschillende zijden vroeg men ons nadere inlichtingen over de werkwijze bij het opsporen van Heilige Lijnen. Vooral bleek daarbij, dat vele belangstellenden niet voldoende op de hoogte waren van het schitterend hulpmiddel, dat ons hierbij ten dienste staat in onze topografische kaarten, uitgegeven door den Topografischen Dienst te 's Gravenhage. 't Beste is gebruik te maken van de kaart 1 : 50000. Wanneer men dan b.v. een punt in het terrein heeft gevonden waarvan men de orienteering ten opzichte van andere punten wil nagaan, bepaalt men de ligging op de kaart zoo nauwkeurig mogelijk; na eenige oefening kan men tot op 50 m. nauwkeurig elk punt aangeven. Voor opvallende terreinvoorwerpen als galgenbergen en dergelijke is dit zeer eenvoudig. Men trekt dan over het gevonden punt de N.Z. en O.W. lijnen. Hierbij moet in aanmerking genomen worden, dat het op de tegenwoordige stafkaarten voorkomend vierkantennet niet nauwkeurig de N.Z. en O.W. lijnen aangeeft. Een gevolg van den bolvorm van het aardoppervlak, dat op de kaart in een plat vlak is overgebracht.

Zoo loopen op de bladen Utrecht en 's Gravenhage de verticale lijnen van het vierkantennet geheel of nagenoeg evenwijdig met de meridianen, maar dan begint op de W. en O. aansluitende bladen een afwijking, die eerst gering is, maar daarna toeneemt en in het Oosten van het land op één blad 12 m.m. bedraagt. Dit wordt dus in het terrein een verschuiving van 600 m. op een afstand van 25 K.M. Op dezelfde wijze loopen de horizontale lijnen van het vierkantennet op de bladen 's Gravenhage en Utrecht (en evenzoo op de Noordelijk en Zuidelijk hier op aansluitende kaartbladen) ongeveer evenwijdig met de werkelijke O.W. lijnen, om daarna in O. en W. richting geleidelijk meer af te wijken. Deze afwijking is in het O. van het land op één blad (breedte 40 K.M.) bijna 1 K.M.

Behalve de bovenvermelde kaart 1 : 50.000, bestaan er ook rijkskaarten van 1 : 25.000 en 1 : 20.000. Vooral de eerste dezer twee kaarten is voor nauwkeurig terreinverkenning en voor controle van gevonden punten zeer geschikt; de laatstgenoemde leent zich meer voor het overzichtelijk uitzetten der gevonden lijnen over groote afstanden. Er rest ons nog de mededeeling ('t bleek ons, dat velen dit niet wisten) dat al deze kaarten door den Topografischen Dienst in den handel worden gebracht in verschillende uitvoeringen en prijzen 't Mooiste en overzichtelijkste is de gekleurde uitgaaf, deze is echter ook het duurste Voor het op de kaart aanteekenen van gevonden richtpunten leenen zich zeer goed de zwartdruk 1 : 50.000 met in rood aangegeven kunstwegennet en de zwartdruk 1 : 25.000 (z. g. schetskaartjes). Voor 't bestellen van kaarten wende men zich tot den Topografischen Dienst, die desgevraagd de noodige inlichtingen verschaft.

Opsporing van Heilige Lijnen

Onze oproep in het voorlaatste nummer is niet zonder gevolg gebleven. Van verschillende zijden kregen wij bemoedigende medewerking. Deze medewerking was echter in hoofdzaak een vestigen van onze aandacht op orienteeringspunten in lijnen, die wij nog niet bespraken. Hoezeer wij ook deze medewerking waardeeren, het is toch maar de helft van wat we noodig hebben.
Immers, door ons aangegeven lijnen behooren nog slechts VERMOEDELIJK tot het stelsel der verbindingslijnen van onze voorouders van eeuwen geleden. Om deze met zekerheid vast te stellen is terreinonderzoek noodig door het geheele land en daartoe is veler samenwerking noodzakelijke voorwaarde, want het is voor enkelen niet mogelijk het geheele land af te reizen, om overal orienteeringspunten zelf te gaan verkennen. Nu was in de afgeloopen maand het weer ongunstig, we mogen verwachten, dat dit in de naaste toekomst beter zal worden. We leggen er dus nog eens den nadruk op, dat wij elke mededeeling met betrekking tot de door ons voorloopig aangegeven VERMOEDELIJKE heilige lijnen, alsmede duidelijke foto's van de orienteeringspunten en ook mededeeling van sagen en volksverhalen, die daarover nog onder de bevolking voortleven, met dankbaarheid aanvaarden.
Den lezers aldus ook de in het nummer van Grasmaand aangegeven lijnen nog eens warm aanbevelende begeven we ons thans naar het Noorden van ons land, waar we vier Noord—Zuid en evenveel West—Oost lijnen hebben gemeend op de kaart te kunnen vaststellen.
Het zijn de volgende (de afstanden tusschen de orienteeringspunten zijn in K.M. aangegeven):

1. WEST—OOST. Oldehove te Leeuwarden — 9.3 — hoogte Z.O. van Tietjerk — 6.0 — hoogte 2.2 bij Noordermeer (W. van het Bergumermeer) — 6.1 — Drogeham — 9.2 — Doezum — 12.8 — Oostwolde (W) — 9.1 — v.m. Galgenberg Z. van Groningen (ter plaatse ongeveer van het tegenwoordige Sterrebosch) — 8.6 — v.m. klooster te Schermer — 6.3 — toren van Slochteren — 5.9 — oude kerk te Noordbroek — 7.5 — oude kerk te Midwolda — ± 4.0 — oude kerk te Oostwolde (O.) — 3.5 — oude kerk te Finsterwolde.
De vier hier laatst genoemde kerken liggen in het Dollardgebied; alleen de kerk van Midwolde heeft nog tot in de 17e eeuw bestaan; het oude kerkhof is nog als zoodanig te herkennen

2. NOORD-ZUID. Oldehove te Leeuwarden — 9.5 — Roordahuizum — 12.8 — Terkaple — 5.8 — Joure.

3. NOORD-ZUID. Ee — 7.3 — Veenklooster — 7.0 — Drogeham — 6.2 — Rottevalle — 4.4 — (Drachten) — 4.5 — Olterterp.
Deze lijn kruist de onder 1 genoemde bij Drogeham. Drachten zal als jonge veenkolonie bij toeval op de lijn liggen.

4. WEST-OOST. Oud Beets — 3.5 — Olterterp — 15.3 — (Haulerwijk) — 9.0 — Norg 12.6 — Zeegse — 28.6 — Wedde.
Deze lijn kruist lijn 3 bij Olterterp; Zeegse en Wedde zijn kruispunten met de aanstonds te vermelden lijnen 5 en 6. Van Haulerwijk kan hetzelfde worden gezegd als bij lijn 3 van Drachten.

5. NOORD-ZUID. Wedde — 4.4 — Smeerling — 3.5 — hoogte W. van Harpel — 11.2 — korenmolen bij Ter Haar — 2.1 — Klooster Ter Apel.

6. NOORD-ZUID. Zeegse —8.5 — Rolde — 11.7 — Elp.

7. WEST-OOST. Elp — 15.1 — Exlo — 14.1 — Ter Apel.
Deze lijn verbindt de lijnen 5 en 6.

8. WEST-OOST. Westerbork — 15.9 — Odoorn.

De lijnen 4, 5 en 6 en 7 vormen in Drenthe en Groningen een rechthoek van ± 21 x 29 K. M.
We hopen, dat thans de lezers in Friesland, Groningen en Drenthe in den loop van de maand de boven aangegeven orienteeringspunten eens aan een nadere beschouwing onderwerpen. Natuurlijk voorzoover ze daarvoor in aanmerking komen. Het spreekt vanzelf, dat men de reeds 2½ eeuw geleden weggegraven Galgenberg bij Groningen niet kan bezoeken en evenmin de in den Dollard verdwenen kerken. Of.......... misschien de laatste toch wel.

Mogelijk zijn door het in den grond voorkomende puin de plaatsen van deze kerken (Noordbroek, Oostwold (O.) en Finsterwolde) bij de bewoners wel bekend. En elke aanwijzing is ons welkom.
Dat de Oldehove te Leeuwarden op eèn oud orienteeringspunt zou zijn gebouwd, werd door ons niet verwacht. Niet enkel de in zijn steen gehouwen ᛋ wees daarop, maar meer nog het feit, dat na het sloopen der kerk de toren behouden bleef. Hij is wellicht de steenen vervanger geweest van wie weet hoeveel houten voorgangers, die wie weet hoe lang steeds op diezelfde plek werden gebouwd. Merkwaardig is verder op lijn 2 Terkaple, dat blijkbaar de herinnering bewaart aan een vroeger daar gelegen kapel.
Hierbij willen we het voor dit nummer laten. De volgende keer hopen we de heilige lijnen in het Oosten van het land te bespreken, over welke we vele gegevens ontvingen.
Den medewerkers onzen dank en met aanbeveling voor het vervolg.

Het St. Jans-kerkhof

Het Janskerkhof te Laren.

Het Gooi behoort tot de merkwaardigste streken van ons vaderland, niet alleen in geologisch of praehistorisch opzicht, maar ook, omdat het in geschiedkundige tijden in vele opzichten een belangrijke rol gespeeld heeft. Daarnaast geeft het den natuurliefhebber te genieten van het Naardermeer, de Gooische heidevelden en de Vuursche bosschen en het is een gelukkige gedachte geweest, een groot deel van het Gooi door het stichten van een natuurreservaat in zijn ongerepte schoonheid te bewaren.

De naam Gooi komt het eerst voor in 1326 onder den vorm Ghoyland; vermoedelijk houdt dit verband met de oud-Nederlandsche verdeeling in Gouwen. Daarvoor heette het Naerdincland. Deze naam staat in verband met den plaatsnaam Naarden, maar omtrent de beteekenis tast men in het duister. Mogelijk grijpt hij terug op de Germaansche Godin Nerthus, de Godin der aarde, waaraan ons o.a. nog herinneren Aerdenhout en Hartjesdag alsmede de bij Hilversum liggende Aardjesberg. Maar zekerheid hieromtrent bestaat niet.
Midden tusschen de thans aan de randen bebouwde heidevelden, aan den weg van Hilversum naar Laren, verheft zich een glooiende hoogte; op het hoogste punt daarvan bevindt zich het Janskerkhof. Eertijds had men van deze plaats uit een vrij uitzicht over onmetelijke heidevelden; thans zijn deze voor een deel met vliegdennen begroeid en in de onmiddellijke nabijheid van het Kerkhof is hoog opgaand geboomte, terwijl de laatste tientallen jaren een aantal villatjes de omgeving hebben ontsierd.
Maar vroeger lagen het Kerkhof en de ook eertijds daar staande St. Janskerk eenzaam op deze hoogte. Zoo verwonderlijk was dit, dat er zelfs twee legenden in omloop waren om dit te verklaren.
Volgens het eene verhaal doodden drie roovers, Wer, Ner en een derde, op de plaats, waar nu het St. Janskerkhof is, drie meisjes. Zij sneden deelen van het lichaam af en wilden die in Laren laten koken. Zij kwamen in het ouderlijk huis der meisjes en toen het vleesch in de pot gedaan werd om het te koken, sprong het er uit en op de schoot van de moeder. Deze begreep, dat het vleesch van haar dochters was en de roovers namen daarop de vlucht. Als boetedoening legde men de grondslagen van een kerk op de Brink te Laren, maar tot drie maal toe verdwenen deze en werden op de hoogte terug gevonden. Toen besloot men daar de kapel te bouwen.
Volgens de tweede legende kwam een pelgrim uit Laren in 983 uit het Heilige Land terug met eenige beenderen van Johannes den Dooper. Hij verdwaalde op 22 Juni op de heide, werd door roovers overvallen, gedood en beroofd van een zilveren kistje, dat hij eveneens had medegebracht. Den volgenden dag bleef een kudde schapen bij de in den strijd ter aarde gevallen beenderen van Johannes den Dooper staan. De herder wilde ze oprapen maar kon het niet door den glans, die er van uitging. Toen hij zijn verhaal deed, gaf iemand, die den pelgrim eenige dagen tevoren gezien had de oplossing: een ander had van twee mannen een zilveren doos van Oostersch maaksel gekocht en men begreep, dat de pelgrim beroofd en wellicht gedood was. Eenige dagen daarna vond men zijn lijk en bouwde op de hoogte een kapel aan Johannes den Dooper gewijd.
Deze, niet bepaald geslaagde, pogingen om den bouw van de kerk te verklaren, kunnen de ware reden niet verdoezelen en deze is vrij zeker gelegen in de opdracht, die de Christen-zendelingen kregen — van Paus Gregorius den Groote aan Augustinus staat dit onomstootelijk vast — om de Christenkerken te bouwen op plaatsen, die de heidenen gewoon waren voor hun plechtigheden te bezoeken.
Het vermoeden, dat wij hier met een dergelijk geval te maken hebben, is niet alleen gegrond op het feit dat de kerk op een hoogte stond en geheel afgezonderd was gelegen, maar er zijn nog andere aanwijzingen. Van oudsher — tot op de alleroudste kaarten — komen een groot aantal wegen op deze plaats samen; thans nog een negental. Het was dus een middelpunt voor de geheele omgeving en dit kan door het bestaan van een kapel daar ter plaatse niet voldoende worden verklaard.
Een verdere aanwijzing vinden wij bij Hortensius, die in het midden der 16e eeuw een beschrijving van de streek gaf en o.a. ongeveer zeide: „Jaarlijks op den zevenden Juli komen de lieden van alle zijden, te voet, te paard en op wagens, talrijk als een zwerm mieren, herwaarts en brengen den Dooper offers, wierook brandende om het koren, gelijk bij de oude feesten in Griekenland". Terecht brengt ter Gouw (De Volksvermaken 1871, blz. 495) dit in verband met de oude Germaansche veldfeesten; temeer, omdat de datum (7 Juli) bewijst dat men niet ter eere van St. Jan samenkwam.
Maar ook de St. Jansprocessie op 24 Juni, die volgens de overlevering voor het eerst in 983 plaats greep en ook thans nog jaarlijks op dien datum van Laren naar het St. Janskerkhof trekt, wijst weder op de jaarlijksche vruchtbaarheids-ommegangen onzer voorvaderen. Dat de lentegod Balder, gekerstend, in Johannes den Dooper zijn voortzetting vindt, maakt het vermoeden, dat wij hier met een oud Germaansch heiligdom te maken hebben vrijwel tot zekerheid.

Volk en Kultuur

Gebrokenheid kenmerkt dezen tijd. Op welk gebied der hedendaagsche beschaving wij onze aandacht ook richten, overal krijgen wij een indruk van verwarring, van een veelheid van meeningen en verschijnselen, die wijst op innerlijke onzekerheid bij velen. Ondanks een verfijnde uiterlijke beschaving kunnen wij nauwelijks van een hedendaagsche kultuur spreken; want kultuur wil zeggen: innerlijke gevormdheid der volksgenooten, innerlijke gebondenheid ook aan dezelfde grondslagen, en juist deze ontbreekt tegenwoordig.

Bekend is het woord van Tacitus, dat bij de Germanen goede zeden voor meer telden dan elders goede wetten. De Romeinsche geschiedschrijver wilde hiermee aan zijn volksgenooten voorhouden, dat hun verfijnde beschaving op het punt van rechtswezen en wetten — en de Romeinen waren rechtsgeleerden van beteekenis — niet in staat was datgene te bewerken, wat bij de Germanen de natuurlijke zeden teweeg brachten. Wat bij de Romeinen in wetten werd vastgelegd, sprak bij de Germanen van zelf, was natuurlijke volkszede. Juist echter dat vastleggen van richtsnoeren voor de volksgemeenschap in wetten werd noodig, toen de Romeinsche volkszeden hun innerlijke kracht begonnen te verliezen. Niemand denkt er aan, uitdrukkelijk te gaan verbieden, wat elkeen als van zelf nalaat. Het gebod of verbod vestigt echter vaak juist de aandacht op dingen, waarop menigeen uit zich zelf niet zou zijn gekomen.

Tacitus, die het Rome zijner dagen kende, schreef zijn mededeeling over de Germanen met de bedoeling, den Romeinen een spiegel voor te houden. Wanneer wij nu in dien spiegel zien, dan zien wij voor onze tegenwoordige samenleving in veel opzichten hetzelfde beeld, als waarop Tacitus wees. Wij kunnen zijn woorden ook op ons zelf toepassen!

Ook bij ons volk zien wij een veelheid van uiterlijke voorschriften en maatregelen, die bedoeld zijn om het gebrek aan volkszede te vervangen en goed te maken. Maar ook wij komen tot de ervaring, dat goede wetten goede zeden niet kunnen vervangen. Dwang van buiten helpt niet, waar de juiste levenshouding van binnen ontbreekt. Tacitus heeft niet lang genoeg geleefd, om den ondergang van zijn eigen volk met eigen oogen te zien, maar hij heeft dien ondergang voorvoeld en hij heeft ook begrepen, dat het een ondergang zou zijn van binnen uit, niet van buiten af. Hetzelfde volk, dat vroeger de slagen van het lot en de aanvallen van zijn vijanden had weten af te weren, miste de veerkracht om zich staande te houden.

Wij weten niet, of Tacitus over zijn uitlating met zijn vrienden nog nader van gedachten heeft gewisseld. Indien hij dat heeft gedaan, zal hij stellig de tegenwerping gehoord hebben: maar wat wil je dan? Waar moeten wij die goede zeden dan vandaan halen?

Op die tegenwerping zal hij het antwoord schuldig hebben moeten blijven.

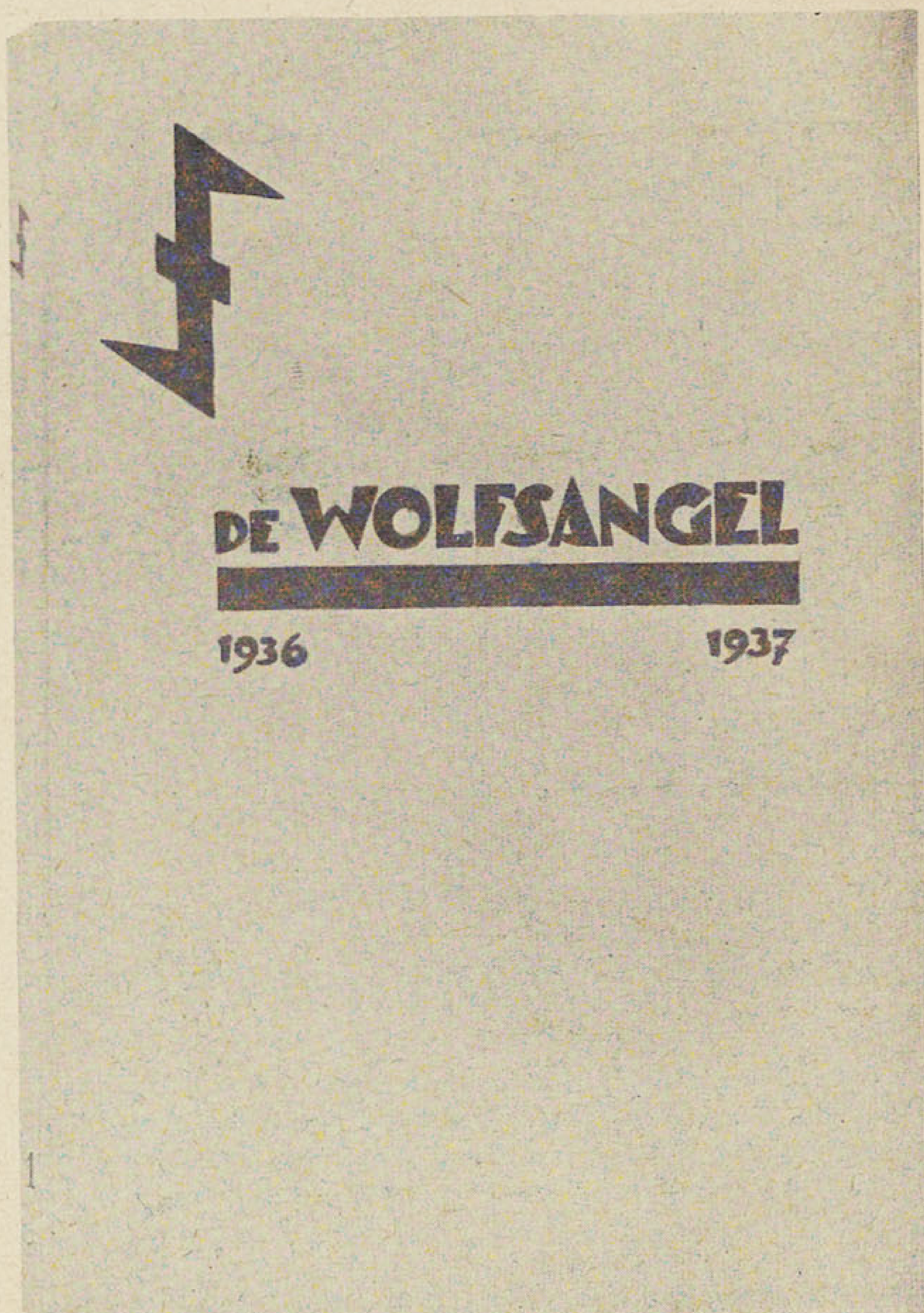
Ook wij staan thans als volk voor die vraag, wanneer wij om ons heen den ondergang der oorspronkelijke Nederlandsche kultuur snel zien vorderen. Wij weten, dat zelfs goede wetten de Romeinen uiteindelijk niet hebben gebaat en dat zij niet den weg tot herstel der Romeinsche volkszede hebben kunnen vinden. Voor ons lijkt de weg nog dreigender en duisterder met het Romeinsche voorbeeld voor oogen. En toch is het juist ons gegeven, den weg te vinden, die niet terug leidt maar vooruit en opwaarts. Wij kennen namelijk den oorsprong der volkszede, die aan Tacitus en zijn Romeinen ontging. Wij weten, dat kultuur en ras nauw aan elkaar zijn gebonden; dat kultuur een levensuiting is van een bepaald ras. Kultuur is niet overdraagbaar, zooals talent niet overdraagbaar is. Daarom sterft een kultuur, indien de dragers uitsterven of door uiterlijke omstandigheden uit het kultuurleven worden uitgeschakeld.

De Nederlandsche kultuur, welker geleidelijke ondergang wij voor onze oogen zich zien voltrekken, was de levensuiting van een Germaansch volk. Zij was regelrechte uitdrukking van den Germaanschen volksaard. Wanneer wij daarom spreken van het verdwijnen der oude volkszeden en van de eigenaardige Nederlandsche kultuur, dan zeggen wij niets anders, dan dat de eigen aard van ons volk steeds minder tot zijn recht komt en steeds minder zijn stempel drukt op de levensvormen.

Het gaat er dus om, dien invloed van den eigen aard van ons volk opnieuw tot zijn recht te brengen. Dit wil zeggen, dat het Germaansche volksbewustzijn versterkt moet worden en den doorslag moet gaan geven in alle dingen van het uiterlijk leven. Daartoe moet echter de Germaansche aard, het Germaansche bloed eerst weer den doorslag gaan geven in ons innerlijk leven. Want de weg der kultuur gaat van binnen naar buiten.

Wij moeten weer stam- en rasbewust worden. Daarin ligt de oplossing, die Tacitus niet vermocht te vinden. Wij dienen te weten, dat wij een Germaansch volk zijn, behoorend tot het Noordras, en daarom ons bloed en onzen aard in eer te herstellen. Alleen uit het herstel van het bloed kan het herstel der kultuur volgen; uit het herstel van het volk volgt vanzelf het herstel van den volksaard, die als hoogsten bloei de Nederlandsche kultuur schiep.

Banden voor Jaargang 1

Met dit nummer is de eerste jaargang van „De Wolfsangel" afgesloten. Ten einde den nieuwen jaargang op den eersten van Hooimaand te kunnen laten ingaan, omvat de eerste jaargang dertien nummers.

De uitgever heeft voor dezen jaargang een band laten ontwerpen, waarvan men hierboven een afbeelding vindt. De band is van lichtkleurig linnen met helder blauwen stempelopdruk. Prijs per stuk afgehaald 90 cent; vrachtvrij toegezonden 1 gulden.